

# لاوکی هه بهجه مه نیف سستی مه جوودیهت و ئازار\* ... عهلی مسته فا\*

لاوکی هه بهجه، شیعر که له کئی چلویهک لاپه هه دایه، له ساکی 1989 نووسراوه. هه گری په یام کی زار و واقعی ئازار کی قوو هه. ئهم شیعره ئارک سترای ماته مینی گه لکی سته مدیته و گونا هه کی گه وره ی بوونه. شمشایی لاوکی نووستووی موئه به ده به ژیان. چاندنی سوو که تا ئه به د لایه کی سووتاوه. ئهم شیعره به زمان کی شیعر ی پ له به رائه تی چنراوه. پریه تی له خه یایی ئه و دیمه نه ه نگاو ه نگانه ی به نیگا، خه یایی شاعیر و واقعیدا له نگر ده گرن و نا ن. هه به ته ئهم شیعره شوناسی گه ل که له ه نگی هه بهجه ییه کاند، ناسنامه ی نیشتمان کی ماندوو و شه که ته له زامی سا نژ نه بوون و برینه گه وره که ی خاکی هه بهجه دا. لاوکی هه بهجه، سترانی به ده نگییه، که به گوکی تاواندا چرپه ندر اوه.

ته نکتر له گریان و یاده وه ری:

شاعیر له به نی سوو اده کات، نه بادا مهرگی مندا کی هه بهجه، یاخود مهرگی مندا کی کورد له هه رشو ن کی دنیا دا به ت، به ناوی سیاسه تی بازرگانییه وه خراب ته وه زن و ک شانی سه وه که وه. لهم شیعره دا گریانی شاعیر له ت خکردنه وه ی ئه و ئازار و ئ شانه ده رده که و ت، که به نی مهرگ و هه رزان بازایی مر قایه تی به سه ر گیانی ک مه گه ی کوردیدا هاو ته ریب له گه کورده وارییه که یدا ده سه پ نر ت و چ نووکی به به زه ییانه ی بازرگانی کیمیا، به مبا و ته قه مه نیه کان له ن وان سیاسه تی نژاوا، ئولفه تی ترسه ن کانه و ئیدی ل ژیای ک پی له ن ژه ه اتی ناوه استدا، ده بنه هه گری شوناس کی تاریک و مه ترسیدار به سه ر گیانی په پووله ئاسا کانی هه بهجه و ته واوی ناوچه کانی تری کوردستاندا.

ئمه چه ند رووتین له به رده م ت فانی گازی ژه هراوی و  
به هوشتی ئهم چه ر خه دا!

ئمه چه ند ته نیاین له پرسه ی

ئهم شار که شه هیده دا. ... ل 573

هه موو ئه و هه ستانه ی به مر قیوون ک مه گه له لووتکه ده ه ن ته وه، له چه ند سات کی ت که ول که ی بازرگانی به مر قایه تی، میله که ی اده گیر ت، نه بادا هه سته کان عاتیفه ی ئینسانیه یان بجوو ن و

تهوژمی بازگاننیاں به مرځ بوهست. کيميايکړدن، کڅکوشتنی هه به بجه ييه کان و ناوچه کانی تر، نيشانه ی مه وجودیه ته له واقعیدا. ج به ج کړدنې تاوانه کesh بردنه سهری مامه هی سیاسه تی بازرگانی مرځه له مزی تاریک و هه رزانو یژدانی خاوهن کڅمپانیا و دهسه ا ته کاندای. ره فیک سابیر، له س بهری ئه و گه مه زمانیا نه دا، سهرگه رمی پ څکه شکردن و استکردنه وهی ئه و به ها ئینسانی و هوشتییه، که واقع څکی درووشم ئامز له میانی تاریکبینیا نه وه گومانی بوونی خسته سهر کڅمه گه. بیه له دهقه که دا زمانی شیعری له لووتکه یه کدا ده بینین، که جوانناسینی دوو دیمهن و دیوی واقعی سته مکار و سته م لکراو، به ستنه وهی به مژوویه کی باو، که عه ق یه تی چه پک به سته مکړدن و اها تن به سته ملاکړدن بهره وامی پڅداین. شاعیر له س نگی چ نه تی نووسین و ه نینه وهی دهقه که دا، بهره و سهرسامیت ده بات (ئهر له هر که س کدا هه و څک هه ب ټ ب څاشکراکړدنې نادیارک و ئاشنا بوون به جیهان څکی دیکه لهودیو ئم جیهانه بینراو و هه ست پکراوه وه، ئه و شاعیر به هی خه یا هی داه نه رانه وه، نادیارک به ئمه ده ناس ښت و نه نییه کمان ب څاشکرا ده کات) 1 هه به ته شاعیر جیهانی بوونی مرځی له ئایه ت څکی هه به بجه ييه کاندای پڅانداوین و له نگرې وانین و ته ماشای ئینسانیه تی گشتی خستووه ته سهر شار څکه یه کی بچووک و زامدار، وه ب څکی هه به بجه ئاو نه یه کی گه وره یه، جیهان تیدا بچووک بووه ته وه، ئمه حه قیقه تی بوونه به مرځ و به سهر ل څ څواوکړدنې. په راو څخستنی بوونه له ئاکار و سروشتی بوون به ئینسانیه ت و ژینگه کی. هه به ته شاعیر له تهقه ای زمانه شیعرییه که یه وه هه و ای ناساندنی شار و مژووی هه به بجه ييه کانی داوه. ئمه کاریگری ئه و نه نییه سا څ نه بووه یه، که سیاسه ت څکی ته څخ به سیمای خراپ هوشتی څ څگار، به سهر چن و چنووسی له ده قدا ب څی به ج ماوه.

ئم شیعره نووسینه وهی ئه و به ها هه چووه یه، که له نوان خه یا و به شی س یه می بیره وه ریه کانی ئینساندا ده که ونه خ ی، دهق و گوتاری ئه ده یی، یاخود ت مارکړدنې ئه و هه سته گونا هانن تا ئ ستاش دهقی ئه ده یی ب څی نه چووه ته خه وه ته وه. که واته واقع چه ند ه ش، یاخود جریوه کی چه ند به سز ب ټ، ده ب ټ حه قیقه تی دهقی ئه ده بی له خه یا وه ده ست پ ټکات و زمانیش با ای شاعر څ څکبخات. (له ئه زموونه وه زمان څکی فەردانی دروست ده کات له و څ شوه بهره و خه یا و پڅبینیکړدن ده چ، وه ک چن له څ څگی ترس و ده څ اوک څی دهروونییه وه مامه له ته ک گومان و ب هوده ییه شاعر ئامزه که دا ده کات به جریوه و جوانی ده سپ ږت) 2 له گه نووسر ها و این له بوونی زمان و خه یا له ده قدا، ئه وهی عه بدولموته لیب عه بدو څ څا باسی ده کات، ئه و سهره تا

دروستبوونهیه، که تاك ده بته خاوهن بیر کی سهر به ست. لهو  
 س نگیه وه ه مای زمانی فەردانی، گەشی خەیا ئینسانی و  
 و ئزهی، ده ئاخەر ته ناو ده قه وه. هه به ته دهق به جاویدی  
 ده م ئ ته وه، ئەگەر سانسەر نه خر ته سەر خەیا و درووشمی واقع،  
 یان بیر، وهك سەر چاوهی کاریگەر ب نووسینه وهی دهق لاواز  
 نه کر ته وه. (من به اوچی ده چم و به ههست و نهست دهرك به شته کان  
 ده کهم، نهك به ئەق م. ئەق هه نگا و لك بچ ته پش شاعر دوو هه نگا و  
 د ته دواوه. شاعر و س زرداری جمک کن پ که وه ده ژین و پ که وه ده مر  
 و ئەق یش به دزیه وه خ ی ل مات داوون) 3 له ئان و ساتی نووسینه وهی  
 دهقی شاعرییدا نابت له ژر هه ژموونی پار ز به ندیدا بم نینه وه،  
 ئەگەر نا ناگهینه ئەو ده قهی، که ده مانه و ت گوزارشت بکات له واقع  
 و ئەو کاریگه ریهی به سەر ههست و نهستمانه وه دروست بووه. ره فیهق  
 سا بیر، بهم ئەزموونه شاعریه دا، له ما ی ووداو و خەیا دا ه شما ی  
 نووسین و ه نینه وه هه دات و ده ق لك له ته مه نی هه ژده سا یدا  
 ه شتان ب نی س وی هه به جه مان به سهر دا ده پ ژر ت و هه می شه  
 زیندووه.

هه به جه هه ره سی هه قه

چنگ لك خ ه خو ن ده ید ر ت.

داستان که به یان له زام دا یده تاش ت

له سەر ته م و

دارستان و

خ ه م ش ده ینووس ته وه.

رووبار به دهم گریا نه وه

ب گیا

ده ریا

ب که نار و

تریفه ی ده گ ته وه. ... ل 559

شاعیر له شینی هه به جه دا به ستایلی ئەده بیی له باز نه ی شاعیر دا  
 هه نگاوی له تهك ل ژیک چ کردووه ته وه. شاعیر پمان ده ت: هه به جه  
 یاده وه ریهی که بمان ج ماوه له زمنی ئەو ده سه ت ه سیاسی و  
 ک مه کخوازییهی سا ن که ب کوشتنی تریفه و ووناکی، ب ندی ب  
 کراوه. شاعیر له هه ر و نه یه کی شاعره که دا وه زیفه کانی ب گ ان وه ی  
 یاده وه ریهی به گروپ، له چوارچ وهی ئەرک و نزیکایه تیدا دیاری  
 ده کات، وهك ووبار ب گیا، ده ریا و که نار، تریفه ی مانگ له شه وانی  
 ده رکه و تنه وه ی ئاودا ده گ ته وه. که واته هه به جه جگه له گ ان وه  
 و یاده وه ری ئازار کی م ژووی، هه چی تر نیه. (کولتووری سیاسی و  
 ر شنبیری ئ مه، به گشتی ب بایه خ به سەر شته بچوکه کانداهروات،

ئەم دەردە تەنیا دەردى رەشەنبىرى كوردى نىيە، بەكە كۆ بەرھەمى  
 بائادەستى عەقلى مېتافىزىكىيە، خەدى عەقلى مېتافىزىكى  
 كۆلتۈۋەرەكان لەسەر ئەو كەككە كات تەنیا بىر لە مەزن و مۇتەئالى و  
 مۇفارىق بىكەنەو) 4 ھەبجە لە كۆلتۈۋىرى كەمەگە كوردىدا بوو  
 يادەو ھەرىيەكى مەژوۋىي و ئازارەكى ھەستەپەنەكراو لە عەقەپەتە  
 مەقەپەتە و سىياسەتە بىرژىۋازىدا. چۈنكە ئامانچ لە ھەبجە، تەنیا  
 كۆشتەنى مەقە نەبوو بە تەنیا، بەكە كۆ بەرەزكەرنەو ھە ئەو مارشە  
 ھەتەرەشەپە بوو، بە ھەموو تاكەكەكى كەمەگە كوردى و بزووتەنەو  
 شەكەكە كوردى، كە جىھان تەپىدا كەكەوت. كەواتە مەقەپەتە  
 دەرەكە گەۋرەيە كاتەك لە شوۋەننى خەلى لەنگەر نەگەرەت.

بوون يان تەزەكە گوما ناۋىي:

رەفىق سابىر، ۋەك شاعىرەك شۇناسى ھەنگەكە كەكە بەسەر جەستە  
 حەقىقەت و بىرەۋايە لە ئازارە لەۋەتە ھەيە، گوناھى بە دەكە  
 و خەبە بائە شەھەفە بوون و گەئەنەۋى ئاستەقەنە ھەدەگەرەت.  
 شاعىر لە تەكەستە لاۋكە ھەبجەدا، گرىنەكە بە كۆكە لە ھەسەرەت ئەو  
 ژاكانە بىنەمايانە مەقە دەخاتە ژەر پەرسىيە بوون و نەبوونەو،  
 ئەمەيان كاردانەۋى ئەو كۆشتەنەيە، مەقەكە دەبەتە بازەرگان و  
 ھەژارەك دەكەتە كەيە، سىياسىيەكى دەرەزە دەرەتە و مەللەتەكە  
 يان لە بىرسان دەمەنەت، يانەش لە كەكەزىيدا دەبەتە ھەگەرى  
 شۇناسەكى مەتەرسىدار.

نەنەكان دەپەشكەم

تا لە نەۋان ھەقىقەت و چاۋانتەدا

سەۋۋەرەك بە ئەم گوما نە بدەزمەۋە

تا ئاكام لەسەر كەلاۋەكان ھەكەم

گەردى سەدەكان لەسەر رەج

شەۋەنەۋارى داگىرەران لەسەر كەنى و

زەردەخەنەو

باران و گىا

لەسەر پەنجەرە ۋەۋەرەكەم بىرەمەۋە.

نەنەكان دەپەشكەم

تا داستانى ئەم داستانە

يان تاۋانى ئەم تاۋانە

بە نەۋەكەم بىۋەسمەۋە. ... ل 572

ھەبەتە شاعىر، لە گە ئەم ھەموو ئائىمەدى و دە زامدارەي،  
 ھەشتان دەيەۋەت ئەم تەلەبەندانە بىبەت و بگەتەۋە ئەو سەۋۋەرە  
 ژيان، كە بىنى سەۋەكى نوۋستۋى لەدەت. لەم دەقەدا پەيامى

ههواځېكى ناسړى ههگرتووه و بې هه موو نهوه و ځېكه كاني، وهك نه ريتځېكى گوناوه و ياسايه كې چڼس ده گڼځېتهوه، پېمان ده ځېت: مځوويهك پېته تې له كوشتنې په پووله و كوژاندنهوې ځووناكې، پېه له سهرځېكردنې تاوان، ديمه نه كاني هم مځووه، هه واسينې جهسته زنه له تاريخي و سووتاندنې بېشكه يه له بېنې سډودا.

هم ده قه ده رگې چوونه ژوورهوې تاك و نهوه كاني داهاتووي كځمه گې كوردييه، بې نهوې هم مځووه له شكلي گونيه يهك دابكوترت و هه موو سيمكان له ديتي ځېيان هه ځاوېر بكن، بې نهوې بتوانن داهاتوو له بيركردنهوه و چه مكي مرځانه ي ځېيان بېيار بدن، شاعير پېي وايه حقيقت زځېر جار قه له واژوو ده بېتهوه له چنگ نهو فشاره ځېجيمكراوانه دا، كه ده بېت تاك له چوارچېوهي دهرنه چېت، نهو هېش به لاي هه موومانوه كځمه ككردنه به كوشتن و كوژاندنهوې هه موو نهو ده قانه ي بې ئازادي بېيار، له دايك ده بن. شل شيسټف فېله سووفي رووسي ده ځېت: (ماسي له قوځايدا ده گڼځېت، مرځ له كوځ ژيان باشتړ و ځېشتړ بېت، به ځام هه ندك جار مرځ ده گڼځېت له كوځ قوځتړه، هه رچه نده به ځووني ده بينځېت لهوځ نهك باشتړ نييه به ځكو ئېجگار خراپه) 5 مرځ ځېوون له سروشتي عاتيفه دا ده بېته هېي دروستېووني ژينگه يه كې ساخېم و تځتاليتاريه كې به رده وام، له دمخه دا به رنكاريي ناما قوليه و فيكر تځيدا پووك بووه تهوه. به ځام له سياقي بېيار و جه برييه تې ده سه ځا تدا بې ئومځد و نائومځدي، بې مانهوه و ته قينهوه، هېز لاسه ننگ ده بېت، چونكه خه سځه تې مرځف سهر به ستييه، هم هېش نهوي بوون، وهك شځېشگځېك له ده روونيدا ځېجيمي له باز نه يه كې داخراودا قه بوو نييه.

لا ځانهوې مرځفځېك له دځنهواييدا:

شاعير له كځستې شارځېك و مه خلو قه كاني شار، تاري تا له ناو وشه كانيدا ده ژه نځېت، هاوپځوان ده كات له شيني ئاوا بووني تيشك له كېلي بڼدي شنروځ و گوومبووني ئاسي يار و ياوه راني. هه به ته هم ده قه جگه لهوې په يام كې گهيانندن و ئاگاداريه بې نهوه كاني داهاتوومان، بې تځماري مځوويه كې پې له تاوان، نووسينهوې جهسته يه كې بريندار و خه مدار، نهوا ده قځكه پېته تې له ئېستاتيكا، نووسينهوې هاوشځوې په پووله و به رائه ته كې. چه ند جوانه گوځ نه ژاكځېت، چه ند گه وره يه ځې به خه ردهل نه شځلدرځېت، چه ند ئازيزه زارځي چاوگه ش بخه وځېت و بېنې سځو نه يكوژځېت. شاعير له ئاكامي ځووداني هم هه موو تاوانا نه دا مځوويهك له ده قدا ده خاته باز نه ي تاوان و لځپرسينهوه.

بنوو كځرپه شيرينه كم!

چیتړ ده نگی ده ستښه ژ و فښه که نایه ت  
بنو و رځه شه که ته که م!

بڼی گاز و خوښ و جانه وهران نایه ت. ... ل 574

شاعیر له که رنه څای مه رگدا به گیان و جهسته یه کی ماندوو، تڼلای  
نائومډی ده گرځته نه و نارامگه یانه ی کږپه کانی کورد له هه ځه به  
نه به د خه وتن و بیناییان له دیدار که وتوون. نه وه نه و جواننووسین  
و لا نه وه عیرفانی و ئینسانیا نه یه شاعیر له ته ناسو خکړدنی کرده یی  
هه موو مرځکی و ووحیی و به ویزداندا ده یچ ښت و له گڼ شهی ده قځکی  
په تاسه دا شیوه نمان له گه ده گڼ ښت.

ئیتړ نه وه هڅه ته ریبانه است نابنه وه. نارامگه کان پڼ له و  
گونا هانه ی بڼی به هه شتیان لډت. دواچار جه لاد پڼ ویستی به کوشتن و  
ته قاندنی فیشه کی شت نه ما. بڼی گاز، خوښ و جانه وه ریش کاری  
خځیان کرد. مڼو ووش له نامزی شهرمنترین سه کډا چاوی خستو وه ته سر  
لیباسی یوسفه وه. دواي هر مردنک توخمی کوشتن ئاشنایه تیمان  
ناکات.

به رنه نجامی نه م توږینه وه یه ده رکه وتنی ترادسیڼی کوشتنه له شکلی  
مرځکی جه لاد، یاخود شاعیر له گومانه وه که رنه څای نه وه ی بڼی  
کڼ شاوین، که ئیدی لږیا له هر جه مسهر، پڼ گه یه و ئاست کډا بڼی،  
تڼو وه به کوشتنی مرځ، کاتک مرځ نه بڼی به کڼ یله و عابید. له  
شاعیر وایه هر جږه کوشتنک و کڼ کوژییه ک، ئامازه یه به  
مه و جوو دیه تی به رانیه ر، جا به رانیه ر له هڅدا بڼی، یان له بڼه زدا  
بڼی. شاعیر له ده رکه وته ی ناهاوسه نگی ژیان، گه شهی زوځم و تاواندا  
له بازنه ی باو ده رده چت و هه موو بیر و باوه ښک به هیچ ده زانڼی،  
نه گهر له خزمه تی ته وای مرځدا نه بڼی به هاوسه نگی یاسایی،  
کڼ مه لایه تی و سروشتی.

\* نه م لځک ښه وه یه له ژماره 2 ی هاوینی 2017 ی گڼ قاری (که لڼ)  
بڼی اوکراوه ته وه.

### سهرچاوه کان:

- 1- میراوده لی، عومه ر، زمانی ده ق، هه ولږ: وه زاره تی ښښیری،  
2008، ل. 33.
- 2- عه بدو ښا، عه بدو لمو ته لیب، زمان، بوون، شیعر، هه ولږ: چاپخانه ی  
موکریان، 2010، ل. 55.
- 3- ماغوت، محمه د، من ترس ښځی سمیوم، و: شوان نه حمه د، چ 2،  
سلیمانی: نه ندښه، 2016، ل. 59.
- 4- عه لی، به ختیار، له و دیو کورسیه کانه وه چی ده بینیت، ښوانینیک له

- مانا کانی کورسی، گۆڤاری هه ناره، ژ (29)، سلیمانی، 2008، ل. 19.
- 5- عهلی، ئومێد همه، مریڤ له نهوان ههچ و ناکه تادا حهقیقه تی بوونی مرییی له ئاسی فلهسه فهی بلهز پاسکا دا، گۆڤاری هه ناره، 2012، ژ (79)، ل. 60.
- 6- سابیر، ره فیک (دیوان)، چ1، سلیمانی: ناوه ندی غهزه لنووس، 2014.

### \*عهلی مسته فا :

له سا (1979) له گوندی ئالماوانی سه روو له دایکبووه. دهرچووی که له ژێ زمان- بهشی زمانی کوردیی زانستگهی سه اح دینه. ئه ندامی سه ندی کای ئه نام نووسانی کوردستانه. فه رمان به ره له که له ژێ په رو په ردی شه قه او.

تو ئه ئه و وه وتاری ئه د بهی، په رو په ردی، ژینگه یی، فیکری و سیاسی له زه ر به او کراوه کانی کوردستان به او کردووه ته وه. چه ند په ئه ئه یه کی نووسینی له که ئه ئه و و شیکاری ئه د بهی له ئه ر ده ستدایه.

عهلی مسته فا \*

که له ژێ په ره وه رده - شه قه او وه / 2017